

Eikón, imago, simulacrum. Obrazy a vizualita antiky

1. července - 4. července 2017, Brno

Kabinet pro klasická studia - Katedra divadelních studií FF MU -
Asociace učitelů klasických jazyků ALFA

Antika bývá vnímána jako doba velkých vypravěčů a pozorných posluchačů. Pojdme si připomenout, že Řekové a Římané byli také milovníci podívaných všeho druhu: svátečních průvodů, opulentních divadelních představení, teatralizovaných sportovních utkání a mnohých dalších. I běžném životě se obklopovali uměním, ať už to byly sochy a reliéfy, které zdobily fasády veřejných budov nebo fresky na stěnách soukromých vil. Tyto "obrazy" byly jedním z pramenů, z nichž čerpala příběhy antická literatura a také divadlo. Nemalou pozornost budeme věnovat i všem podobám vizuálního odkazu antiky v pozdější evropské kultuře až do současnosti.

Mgr. Radka Fialová (KKS FLÚ AV ČR)

„Tam bude pláč a skřípění zubů.“ Obrazy pekla v raně křesťanské literatuře a umění

Kdo by neznal výše uvedený citát z Matoušova evangelia... Podívejme se blíže na to, jak si křesťané představovali zásvětní krajiny a jaké tresty byly určeny hříšníkům. Sugestivní obrazy pekla rozvíjí zejména tzv. apokryfní literatura, tedy spisy, které nebyly z různých důvodů přijaty do novozákonního kánonu. Jedním z nejstarších textů, který se tématu věnuje, je Zjevení Petrovo, jež dále ovlivnilo Zjevení Pavlovo a skrze tento spis představu o zásvětí panující ve středověké Evropě.

V přednášce se dotkneme i návaznosti raně křesťanských představ na obrazy antického podsvětí, jemuž podle mytologických představ vládl bůh Hádés s manželkou Persefonou. Přednáška bude doplněna textovými a obrazovými ukázkami.

doc. Ivan Foletti, MA (SDU FF MU)

Jak zobrazit člověka? O teorii obrazu prvních křesťanů

Křesťanské náboženství vycházelo ve své teorii obrazu z židovské, do velké míry ikonofobní, tradice. Intelektuálové a theologové se proto v prvních stoletích stavěli k zobrazování lidské tváře skepticky. Krom biblické tradice která obrazy zakazovala z theologických důvodů, byla hlavním problémem i jiná otázka: smrtelné (či mrtvé, jak říkali církevní otcové) tělo je možné zobrazit, ale co nesmrtelnou duši? Paulinus z Noly

byl například přesvědčen že nikoliv. A přece nakonec síla obrazů zvítězila nad skepsí církevních myslitelů.... . Cílem mé přednášky bude zamyslet se nad tím proč a jak se tomu tak stalo.

doc. Ondřej Jakubec, Ph.D. (SDU FF MU)

Titus Livius a jeho *Ab urbe condita* jako téma výzdoby rezidencí šlechty v raném novověku - příklady z českých zemích

Příspěvek se zaměří na vizuální reprezentace liviovských římských historií v prostředí umění a zejména rezidenční kultury aristokracie v raném novověku. Liviovy příběhy se stávaly zejména od 15. století přirozenou součástí exemplar a morálních vzorů určených humanisticky vzdělané aristokracii, která jejich prostřednictvím definovala svůj vlastní obraz. Některé tyto vizuální reprezentační strategie budou představeny na konkrétních památkách, zejména na příkladu rožmberské vily Kratochvíle v jižních Čechách, kde se liviovský svět symbioticky propojuje v duchu soudobé umělecké teorie s tématy Ovidiovými.

Mgr. Tereza Konývková (KDS FF MU)

Čeští vlastenci jako antičtí borci? Aneb o sokolském hnutí a jeho inspiračních zdrojích (dopolední blok)

Sokolském hnutí, které se postupně formovalo jako součást širšího českého národně-emancipačního hnutí v druhé polovině 19. století, mělo značný, ale z dnešního pohledu opomíjený vliv na utváření národní identity. Jím budovaná představa o ideálním sokolovi (a zároveň Čechovi) měla základ v Tyršově interpretaci antického vzdělávacího principu kalokagathia a v jeho představě o dokonalém mužském těle formulované během 60. a 70. let 19. století. V dílně bude prostřednictvím společné analýzy textů a nepříliš známých dochovaných obrazových materiálů postupně odkrýváno, jak se dobová představa o antickém těle stala díky sokolskému hnutí nedílným komponentem v konstruování české národní identity. Důraz bude kladen především na rozbor formování těla jako nositele identity, dále na způsob jeho prezentace a včlenění do veřejného prostoru a zároveň se také v základních obrysech dotkneme genderové otázky související s národní identitou. Vyvrcholením sokolských snah před první světovou válkou byl VI. Všesokolský slet konaný v Praze roku 1912, jehož neopominutelnou součástí byla sletová scéna o životě Athéňanů během bitvy u Marathonu, kterou jako davové divadlo sui generis vytvořilo asi 1 500 sokolek a sokolů vedených tehdejší uměleckým šéfem činohry Národního divadla, Jaroslavem Kvapilem. Ve sletové scéně, která byla přijata nebývale vřele, se čeští vlastenci stali antickými borci, a proto není možné ji při rozkrývání vlivů antiky na českou identitu pominout.

Mgr. Matěj Novotný (KKS FLÚ AV ČR)

„Přijměte, Athéňané, Peisistrata příznivě, neboť samotná Athéna mu prokázala největší čest ze všech lidí a přivádí ho zpět na vaši Akropoli.“ - Boží přítomnost a politická manipulace v archaických Athénách.

Otec historie Hérodotos ve svých Dějinách uvádí, že athénský samovládce Peisistratos byl dvakrát vyhnán, teprve třetí uchopení moci s pomocí žoldnéřského vojska mu zajistilo doživotní vládu. Když se moci ujímal podruhé, žádné vojsko nepotřeboval, jelikož mu prý postačila lest. Podle Hérodotova líčení oblékl do zbroje a postavil na vůz jednu athénskou dívku, o níž nechal rozhlásit, že je to samotná bohyně Athéna, která ho přivádí zpět, a hloupí Athéňané tomu uvěřili. Co si má s touto „historkou“ moderní historik počít? Možných i nemožných (re)interpretací se nabízí vícero, jen jedna z nich však může být správná. Která to bude?

Mgr. Marie Okáčová, Ph.D. (ÚKS FF MU)

Ut pictura poesis: Vizuální poezie (pozdní) antiky

Vizuální básně – skladby využívající spojeného estetického účinku slova a jeho grafické podoby – představují jeden z osobitých způsobů zacházení s textem v pozdní antice. Třebaže zárodky této techniky můžeme najít již ve starších vývojových fázích antické literatury, mistrovství dosáhlo experimentování s vizuální stránkou textu až v tvorbě Publilia Optatiana Porfyria, římského autora, zřejmě afrického původu, jenž působil na přelomu 3. a 4. stol. po Kr. Zejména jeho básnickou dílnu proto navštívíme a společně pronikneme do tajů její technicky rafinované a čtenářsky atraktivní produkce.

Mgr. Ondřej Podavka (KKS FLÚ AV ČR)

Zdeněk Brtnický z Valdštejna a jeho vnímání antických památek během kavalírské cesty

Zdeněk Brtnický z Valdštejna patřil mezi velmi vzdělané příslušníky předbělohorské nekatolické šlechty na Moravě. Po studiích v Jihlavě, Břehu a Štrasburku absolvoval tříletou kavalírskou cestu, dokumentovanou jeho latinsky psaným deníkem. Během ní navštívil několik zemí včetně Anglie a studoval v Orléansu, Veroně a Sieně. Především období jednoho a půl roku stráveného v Itálii mu poskytovalo příležitosti spatřit významné antické architektonické památky nebo sochy, ale také vstoupit na místa spjatá s událostmi antických dějin. Těmto aspektům Valdštejnovy cesty bude přednáška věnována.

Mgr. Eliška Poláčková - Bc. Amálie Bulandrová (KKS FLÚ AV ČR - KDS FF MU)

Antika ve středověké katedrále (dopolední blok)

Jakkoli se nám spojení středověké katedrály, středobodu života tehdejšího křesťana, a antického dědictví může zdát nemístné, při bližším pohledu se ukáže, že opak je pravdou. Středověké chrámy ve svých útrokách ukrývají mnohá umělecká díla, jež obsahují motivy a postavy spojené s antickým světem a jeho mytologií: boha vína Bakcha ověnčeného vinnou révou, děsivou Gorgonu Medúzu s hady namísto vlasů, nebo dokonce poťouchlého filozofa Sokrata, procházejícího se po athénské agoře a kladoucího matoucí otázky svým spoluobčanům. Umělecké předměty, jež tyto výjevy zobrazují, nejsou často příliš na očích – ukrývají se na svornících opěrných sloupů nebo na zdobených sedátcích chórových lavic. Občas se ale nenápadně octnou až v samotném centru dění – třeba na koruně císaře Svaté říše římské! V této dílně si prostřednictvím obrázků, textů a audiovizuálních materiálů přiblížíme, jakým způsobem

je antika přítomná v prostoru středověkých kostelů a v obřadech, které se v nich odehrávaly.

Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D. (KKS FLÚ AV ČR)

Divadlo a vizualita na přelomu epoch

Milovali v antice podívanou opravdu všichni? Kudy vede hranice mezi realitou a divadlem? Jak křesťané chápou smysl vizuálně atraktivních jevů? Kde hledají pro své argumenty oporu? Kde nasycují svou touhu po podívané? Tyto a další otázky bude ohledávat přednáška o vztahu k vizualitě a k divadlu v posledních staletích pohanské antiky a nástupu křesťanství jako majoritního vyznání a nového pojetí světa.

PhDr. Martin Svatoš, CSc. (KKS FLÚ AV ČR)

Vizuální poezie v gratulačních sbornících náboženských řádů v Čechách 17. a 18. století (Příklad benediktinů v Broumově, premonstrátů v Praze a cisterciáků v Plasích)

Přednáška nejprve nastíní humanistické školství náboženských řádů v Čechách v 17. a v 1. polovině 18. stol., protože gratulační sborníky jsou plodem humanistického vzdělání, kterého se příslušníkům náboženských řádů dostalo. Poté seznámí posluchače s podstatou nového umění elokvence, díky němuž se rozmáhala i vizuální poezie, a ukáže jednotlivé druhy vizuální poezie a rovněž některé teoretické spisy, které reflektují tento typ poezie. V druhé části se přednáška bude věnovat konkrétním příkladům příležitostné poezie české provenience, totiž gratulačním sborníkům z benediktinského kláštera v Broumově, premonstrátského kláštera v Praze na Strahově a cisterciáckého kláštera v Plasích.

Prof. PhDr. Vít Vlnas, Ph.D.

Antika klíčovou dírkou viděná (PedF, FF UK)

Anglický učenec Parson už na sklonku 18. století konstatoval, že by rád vyměnil veškeré komentáře k Aristofanovi za jediný výtisk athénských novin z Aristofanových časů. Prostředky akademického klasicismu se v průběhu prvních desetiletí 19. věku vyčerpaly, přesněji řečeno z hlediska potřeb a očekávání společnosti se ukázaly jako příliš exkluzivní a komunikačně limitované. Patos, exaltovanost a heroickou rétoriku vystřídal, řečeno s W. M. Thackerayem, duch drobné „čajové tragédie a sendvičové idylky“. Poptávce po takovéto sendvičové idylce vyšly vstříc různé polohy klasicizujícího žánru. Jeho podstatu tvoří kombinace ahistorického sentimentu s prvky charakteristickými pro život člověka 19. století, což vše je důmyslně zasazeno do dovedně komponovaných historických kulis. Někteří malíři jsou ve svých dílech seriózně archeologičtí, jiní kladou důraz na cukernově sladké dětičky hrající si v tógách či milence nyjící na terasách nad Egejským mořem. Další pak kladou paralely mezi život patricijů ve starém Římě a zvyky vyšší střední třídy v Paříži či Londýně grüunderské epochy. V tomto smyslu je antikizující žánr bezesporu původním výrazem duchovní atmosféry druhé poloviny předminulého století. Ideově byl živen více sentimentální literaturou (Bulwer Lyttonovy Poslední dny Pompejí) nežli aktuálními vědeckými poznatky, což jen zvyšovalo jeho přitažlivost.